

Uitgangspunten m.b.t. passend onderwijs voor begaafde leerlingen

Passend onderwijs is goed onderwijs voor alle leerlingen, dus ook voor begaafde leerlingen. In het vormgeven van het onderwijs voor begaafde leerlingen gelden dezelfde uitgangspunten als voor Passend onderwijs in het algemeen. Samenwerkingsverbanden werken dit vanuit eigen visie, uitgangspunten en werkwijzen verder uit om tot een optimaal effect met draagvlak in de eigen regio te komen, bijvoorbeeld:

- **Ondersteuningsbehoeften zijn leidend:**

De ondersteuningsbehoeften van leerlingen zijn leidend, dus er wordt niet uitgegaan van een indicatiestelsel, dan wel een definitie van voorzieningen;

- **Autonomie voor alle betrokkenen:**

De autonomie van een school, bestuur en samenwerking binnen (een deel van) een gemeente/werkgebied is belangrijk. Zij kiezen zelf *hoe* zij invulling geven aan de ondersteuningsbehoeften van leerlingen;

- **Helderheid over invulling van ondersteuningsvragen op alle niveaus:**

Door goede samenwerking kunnen alle leerlingen zo thuisnabij mogelijk passend onderwijs genieten. Dit vraagt om transparantie en het bieden van duidelijkheid m.b.t. welke ondersteuningsvragen op schoolniveau worden ingevuld, welke op gemeenteniveau (of andere werkgebieden) en voor welke vragen er met hulp van het samenwerkingsverband naar elders moet worden verwezen;

- **Brede invulling van basisondersteuning:**

Er wordt uitgegaan van een brede invulling van basisondersteuning. Veel ondersteuningsvragen krijgen in het reguliere onderwijs een plek.

- **Rijk onderwijs als basis voor alle leerlingen:**

Scholen ontwikkelen wat nodig is om in staat te zijn het stimuleren van talentontwikkeling, persoonlijke ontwikkeling, creativiteit, toekomstgerichte vaardigheden, een *strength-based* positieve aanpak en andere onderwijs versterkende uitgangspunten vorm en inhoud te geven. Dergelijke ontwikkelingen vormen een belangrijke randvoorwaarde voor verrijkend onderwijs voor alle leerlingen, inclusief begaafde leerlingen.

Ondersteuningsbehoeften naar complexiteit

De indeling van het aanbod voor begaafde leerlingen is over het algemeen op drie "niveaus" ingevuld:

- **Op schoolniveau (autonome deel basisondersteuning):**

Wat mag van elke school in een samenwerkingsverband worden verwacht?

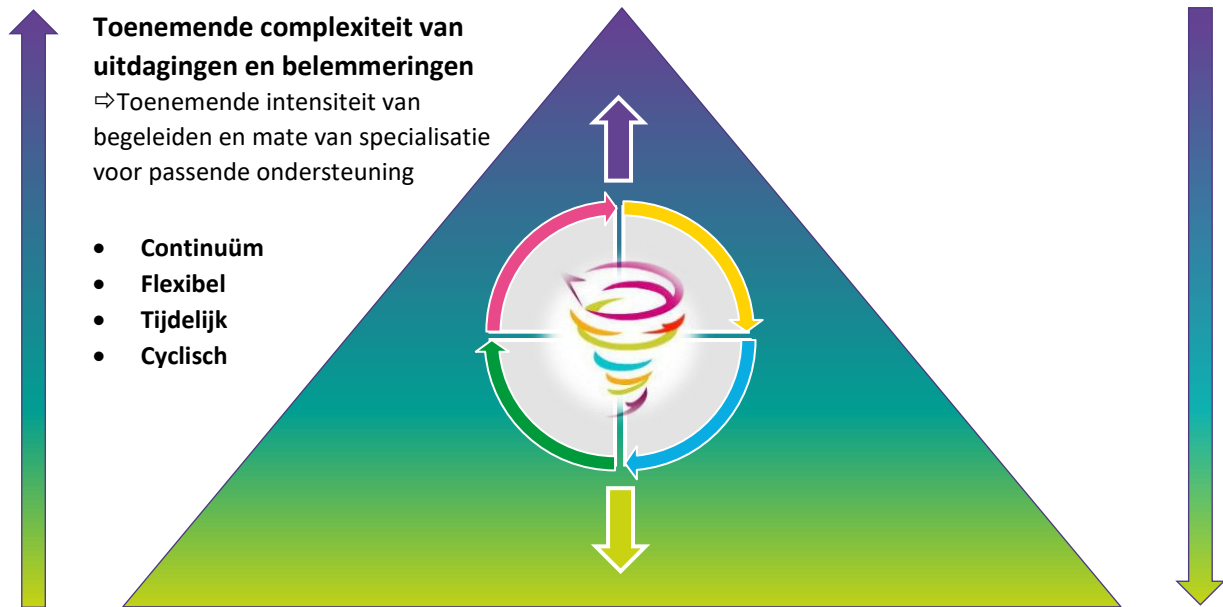
- **(Delen van) gemeente/werkgebied (aanvullend deel basisondersteuning):**

Wat mag er, eventueel in samenwerking met andere scholen, van besturen of zelfgeorganiseerde voorzieningen binnen de gemeentegrenzen of binnen een anders gedefinieerd werkgebied worden verwacht?

- **Samenwerkingsverband:**

Wat wordt er vanuit het SWV, mogelijk in samenwerking met andere SWV-en, georganiseerd m.b.t. de verwijzing naar specialistische voorzieningen voor alle ondersteuningsvragen die niveau 1 en 2 overstijgen en waarbij begaafdheid (vermoedelijk) een rol speelt?

De ondersteuningsvragen waar op de verschillende niveaus invulling aan gegeven wordt, zijn gerelateerd aan de complexiteit van de ondersteuningsbehoeften van een leerling. Als de complexiteit van de persoonlijke uitdagingen van de leerling en de belemmeringen in zijn/haar omgeving toeneemt, neemt de intensiteit van begeleiden eveneens toe en is er meer gespecialiseerde expertise nodig om passende ondersteuning te realiseren (zie onderstaand schema).

Ondersteuningscontinuüm

Een aantal aspecten m.b.t. het ondersteuningscontinuüm zijn van belang:

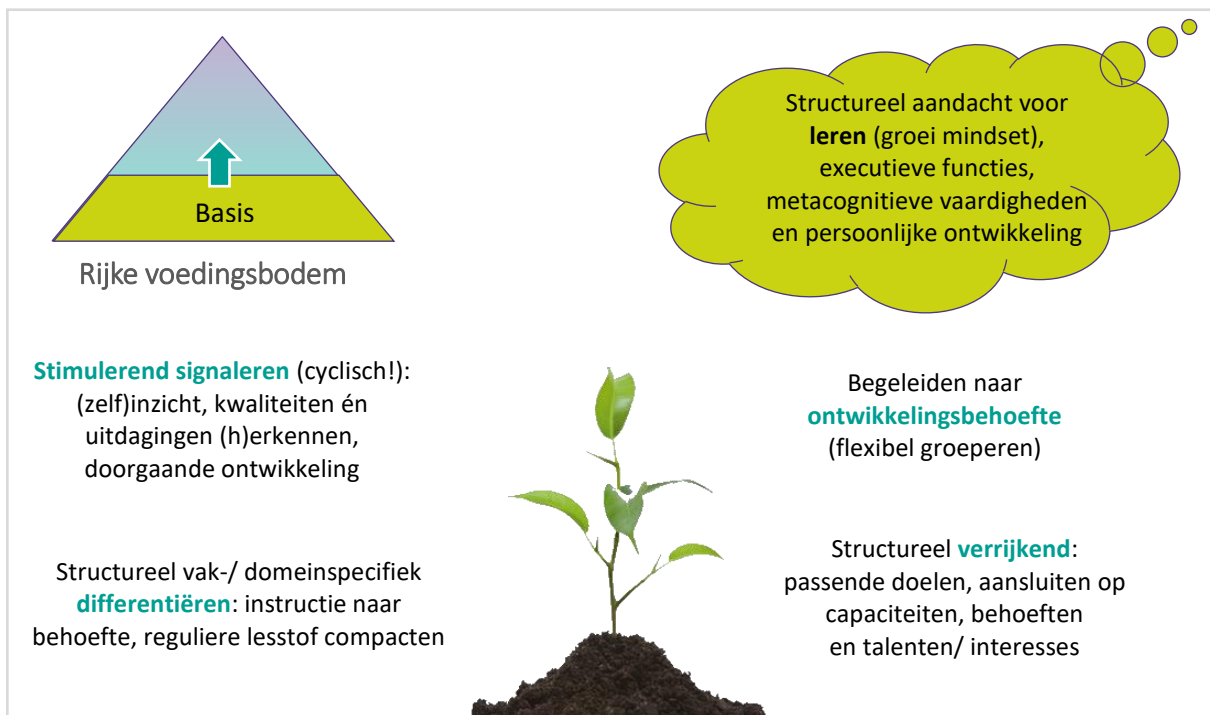
- **Er is sprake van een continuüm aan ondersteuningsmogelijkheden:**
In de praktijk is er op het niveau van een individuele leerling geen strikte scheiding in niveaus te maken; we spreken dan ook eigenlijk van een ondersteuningscontinuüm. De basisondersteuning is voor de overgrote meerderheid van de leerlingen (80-90%) toereikend. Een kleinere groep leerlingen heeft aanvullend lichte vormen van ondersteuning nodig (10-15%) en voor een nog kleiner deel (1-5%) is zwaardere ondersteuning noodzakelijk. In de toepassing hiervan bij een individuele leerling kan er sprake zijn van een combinatie van interventies op verschillende niveaus.
- **De ontwikkeling en persoonlijke groei van de leerling staat centraal:**
Ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van leerlingen zijn het uitgangspunt bij het passend vormgeven van onderwijs en begeleiding en de doelen die, in afstemming met ouders en leerling, gesteld worden vloeien hieruit voort en zijn ontwikkelingsgericht geformuleerd;
- **De ontwikkeling wordt gevolgd via een cyclische werkwijze:**
Handelingsgericht werken (HGW) wordt systematisch voor alle leerlingen toegepast, ook bij het begrijpen van behoeften van begaafde leerlingen, waarbij erkend wordt dat de diversiteit binnen het begaafdheidsspectrum groot is, mede als gevolg van de vaak kenmerkende asynchrone ontwikkeling;
- **Het bieden van intense(re) begeleiding is in principe tijdelijk:**
De ondersteuning is erop gericht de leerling te versterken in het ontwikkelen van zijn/haar zelfregulerend vermogen en er is bewust en doelgerichte aandacht voor het maken van de transfer naar minder intense niveaus van ondersteuning, als gevolg van o.a. succeservaringen en effectieve interventies (of voortschrijdend inzicht en rijping);

- **Het is mogelijk om flexibel te arrangeren:**

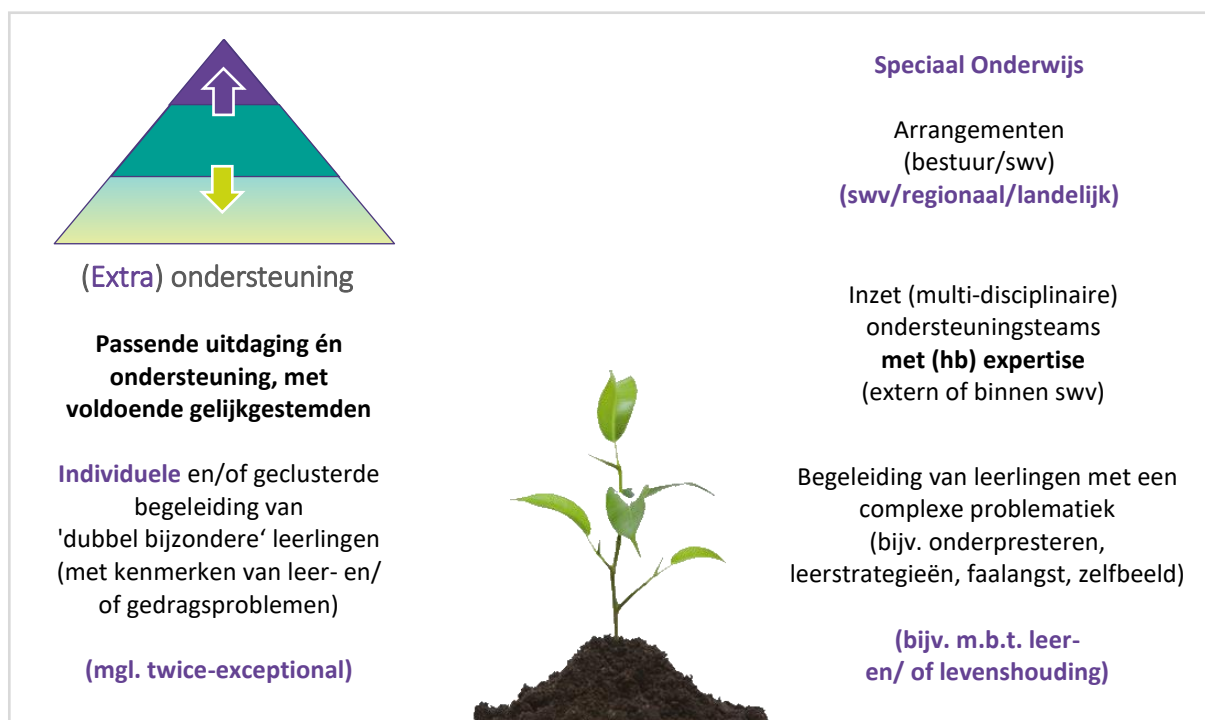
De ondersteuningsbehoeften van een leerling kan per ontwikkelingsgebied verschillen, zeker bij 'dubbel bijzondere' leerlingen (begaafde leerlingen met kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen). Bij het begrijpen wat een leerling op dit moment nodig heeft en hoe dit in zijn/haar omgeving gerealiseerd kan worden, is door beschikbare expertise te benutten en (regionaal) samen te werken een optimale afstemming op behoeften mogelijk.

Een stevige basis als rijke voedingsbodem voor alle leerlingen

Met een rijk en gevarieerd aanbod en laagdrempelig beschikbare expertise op alle scholen ligt binnen de basisondersteuning de focus op een preventieve aanpak. Problemen die kunnen voortvloeien uit het ontbreken van verrijkend onderwijs en een gebrek aan (h)erkenning van begaafdheidskenmerken worden daarmee voorkomen. Het volgende overzicht laat zien welke elementen in de ideale situatie behoren tot de basis en biedt daarmee een ontwikkelrichting voor scholen. Het zal per school verschillen welke elementen al gerealiseerd zijn en welke prioriteit hebben om verder te ontwikkelen.

Wanneer er sprake is van (extra) ondersteuningsbehoeften, is er sprake van een geleidelijk spectrum van lichte naar zwaardere varianten, zoals hieronder geïllustreerd. In dit overzicht staat met kleur gemarkeerd wat bij zwaardere ondersteuningsvormen nodig is, ter aanvulling op wat bij lichtere ondersteuning van toepassing is.

Ondersteuning op het niveau van het samenwerkingsverband

In principe vallen alle ondersteuningsvragen op niveau 3 tot de verantwoordelijkheid van een samenwerkingsverband. Middels de reguliere 'route' wordt vastgesteld of alle stappen op niveau 1 en 2 ingevuld zijn binnen de school of gemeente. Daarna kan er gekeken worden of het nodig is om gebruik te maken van de inzet van een arrangement met intensieve ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband, een gespecialiseerde voorziening of school uit een andere gemeente van het samenwerkingsverband, of indien nodig, in uitzonderlijke gevallen voor de meest complexe situaties, buiten het samenwerkingsverband (waarvoor goede afstemming met nabijgelegen samenwerkingsverbanden nodig is).

Doelgroepen

Het gaat bij complexe vraagstukken waarbij begaafdheid een rol speelt om de volgende doelgroepen:

- **'Dubbel bijzondere' leerlingen:** Begaafde leerlingen met kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen die ondersteuning nodig hebben op meerdere aandachtsgebieden. Dit kan betrekking hebben op de sociale ontwikkeling, emotionele ontwikkeling, werkhouding, zintuiglijke verwerking, lees- en/of spellingsproblemen, spraak- en/of taalproblemen, of rekenproblemen.¹
- **Uitzonderlijk begaafde leerlingen:** Leerlingen met een zeer sterk ontwikkelpotentieel (bijv. een zeer hoge intelligentie die niet in IQ scores uitgedrukt kan worden), een hoge mate van intensiteit en/of een zeer sterk

¹ Zie ook het thema 'Dubbel Bijzonder' op talentstimuleren.nl met informatie, hulpmiddelen en publicaties voor het signaleren en begeleiden van begaafde kinderen met kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen, aansluitend op de HGW werkwijze: <https://talentstimuleren.nl/thema/dubbel-bijzonder>

creërend (denk)vermogen. Op meerdere dimensies zijn zij dusdanig uitzonderlijk dat zij hun eigenheid vaak onvoldoende kwijt kunnen in reguliere settings, waardoor alternatieve leer-/ ontwikkelroutes buiten de gangbare (onderwijs)kaders noodzakelijk kunnen zijn.

- **Leerlingen met complexe problematiek:**

Leerlingen waarbij ernstige omstandigheden of structurele belemmeringen de ontwikkeling beïnvloeden, bijvoorbeeld a.g.v. een ontwikkelingsstoornis, (school)trauma, depressie, ingrijpende levensgebeurtenissen, een instabiele thuissituatie, of leerlingen die al enige tijd thuis zitten. Vaak gaat het hierbij om een combinatie van meerdere problemen die zich manifesteren in meerdere contexten (school, thuis en/of in relatie tot (het ontbreken van) 'peers' of vrienden). Er is een systemisch perspectief nodig met mogelijkheden om ondersteuning te bieden aan betrokkenen in alle contexten rondom de leerling, waaronder ouders.

Specifieke aandachtspunten

Bij bovenstaande beschrijving van "doelgroepen" dient een aantal kanttekeningen opgemerkt te worden:

- Labels (zoals dyslexie, dyscalculie, AD(H)D, ASS, etc.) zijn nadrukkelijk niet leidend. Zoals aangegeven in de uitgangspunten, wordt uitgegaan van de ondersteuningsbehoeften van het kind op de diverse aandachtsgebieden én van de ontwikkelmogelijkheden, interesses, talenten en persoonlijke kwaliteiten van de leerling.
- Er wordt ook bij complexe vraagstukken altijd gekeken vanuit een holistisch perspectief, zodat een evenwichtige ontwikkeling op cognitief, sociaal, emotioneel en fysiek gebied zo optimaal mogelijk kan plaatsvinden. Dit impliceert dat er recht gedaan kan worden aan zowel de behoefte aan passende cognitieve uitdaging én aan de ondersteuningsbehoeften, in een context met voldoende 'peers'/gelijkgestemden of ontwikkelingsgelijken.
- De begeleiders, die bij complexe ondersteuningsvragen worden betrokken, moeten via gespecialiseerde nascholing een hoge mate van expertise hebben op de *combinatie* van begaafdheid, leer- en/of gedragsproblemen en complexe ontwikkelingsproblematiek. Zij zijn zich bewust van het risico op misdiagnoses, waarbij kenmerken van begaafdheid ten onrechte worden aangezien als kenmerken van een leer- of gedragsstoornis.
- Het is niet mogelijk een algemeen antwoord te geven op wat er nog in een reguliere setting, dan wel op gemeenteniveau opgelost kan worden en wat eerder een plek in het Speciaal Onderwijs rechtvaardigt. Dit is in alle gevallen maatwerk en vraagt tevens om nauwe samenwerking tussen Onderwijs & Zorg m.b.t. de inzet van expertise en middelen.
- Het besluit welke ontwikkelomgeving(en) passend is/zijn, wordt bepaald in een multidisciplinair overleg, waarin IB'er, onderwijsspecialist, ouder(s)/verzorger(s) en eventuele vertegenwoordiger(s) van specifieke voorziening(en) plaatsnemen. Bij dergelijke overleggen dient een hoge mate van expertise op het gebied van (hoog)begaafdheid in combinatie met complexe ondersteuningsbehoeften bij één of meerdere aanwezige (zorg)professionals geborgd te zijn.
- Uit de informatie die beschikbaar is, is duidelijk te halen in hoeverre een leer-/ontwikkelingsprobleem tot nog toe begeleid is en oplosbaar is gebleken middels training en andere interventies. Wat is hierin wel/niet effectief geweest? Welke bruikbare inzichten en succeservaringen heeft dit al opgeleverd om op verder te bouwen? In hoeverre bestaat het vermoeden dat de leerling structureel intensieve ondersteuning nodig heeft, in een hierop afgestemde setting, met inzet van begeleiders die over een hoge mate van gespecialiseerde expertise beschikken om dit vorm te kunnen geven?
- Indien beschikbare informatie hiertoe geen helderheid biedt, wordt nadere informatie verkregen. Welke ervaringen/ mogelijkheden zouden wellicht eerst nog verkend of gecreëerd kunnen worden om meer inzicht te verkrijgen in wat nodig is? Zijn er nog andere

ontwikkelomgevingen waarin mét de leerling en ouders (op tijdelijke basis) al doende verkend en onderzocht kan worden wat wél werkt, zonder dat er meteen een conclusie wordt getrokken over de structurele aard van een ervaren probleem? Er dienen laagdrempelig onderwijs-/zorgmiddelen beschikbaar te zijn om dit te onderzoeken.

- In de dialoog om met alle betrokkenen tot een passende oplossing te komen, kunnen de volgende kernvragen als vertrekpunt dienen om een integraal beeld te krijgen van het kind en te onderzoeken welke doelen en bijbehorende activiteiten deel uit kunnen maken van zijn ontwikkelplan:
  - **Hoe ziet leren en ontwikkeling er voor dit kind uit?**
Hoe kunnen er positieve leerervaringen gecreëerd worden, waarbij ontdekt wordt wat wél werkt? Welke talenten/leervoorkeuren en persoonlijke kwaliteiten kunnen aanknopingspunten bieden voor een positieve ontwikkeling? En welke uitdagingen zijn er om rekening mee te houden? Hoe kunnen zijn kwaliteiten ingezet worden om hiermee om te gaan?
  - **Welke (extra) mogelijkheden voor sociale contacten met vrienden/'peers' zijn er (te creëren)?**
Bijv. leeftijdgenoten, ontwikkelingsgelijken/gelijkgestemden, inspirerende rolmodellen, positieve relaties met leraren/begeleiders, (sport)verenigingen, dagbestedingsplekken, etc. In het specifieke geval van (dreigende) schooluitval/thuiszitten: welke contexten kunnen het kind de benodigde rust en ruimte bieden om aan zijn (talent)ontwikkeling te werken? Wat zijn daarin de ondersteunende elementen (succesfactoren)? Waar liggen kansen? Met welke belemmeringen moeten we rekening houden?
  - **Welk toekomstperspectief ziet het kind voor zichzelf?**
Welke mogelijkheden zijn er om aan te sluiten bij zijn interesses/passies? Hoe kunnen hier nu al ervaringen gecreëerd worden, waardoor het kind hiermee in aanraking komt en dit beeld meer tot leven kan komen? Wie kan/kunnen hem daarbij verder helpen om zich op dit gebied te ontwikkelen?

Specifieke aandachtspunten m.b.t. versnellen

Versnellen kan op veel verschillende manieren gerealiseerd worden en is een veelbesproken item als het gaat om effectieve onderwijsaanpassingen voor begaafde leerlingen. Op hoofdlijnen zijn er twee categorieën van versnellen:

- **Versnellen op inhoud:**
De leerling zit voor het grootste deel van de tijd bij leeftijdgenoten in de groep, maar de leerstof, vaardigheden of het begripsniveau waarop de leerling wordt aangesproken sluit aan op wat op een latere leeftijd of in een hogere groep typisch verwacht wordt;
- **Versnellen in leerjaren:**
De leerling zit niet bij leeftijdgenoten en de basisschoolperiode wordt hiermee verkort (minder dan 8 jaar), bijvoorbeeld als gevolg van vervroegd instromen, het overslaan van een groep, of het versneld doorlopen van de lesstof voor meerdere leerjaren in één jaar.

Hoewel onderzoek aantoont dat versnellen de meest effectieve onderwijsinterventie is om adequaat aan te sluiten op het leertempo en ontwikkelingsniveau van begaafde leerlingen met een grote didactische voorsprong, ook m.b.t. de sociale en emotionele effecten, is het altijd een zorgvuldige afweging in hoeverre dit op een bepaald moment wenselijk is voor een specifieke leerling in zijn/haar context².

---

² Voor meer achtergrondinformatie over versnellen, zie <https://talentstimuleren.nl/onderwijs/primair-onderwijs/differentieren/versnellen> en <https://cbo-nijmegen.nl/publicaties-2/>

De keuze hiervoor ligt bij de school, in nauwe afstemming met ouders en de betreffende leerling voor wie de optie om (op een bepaalde manier) te versnellen overwogen wordt. Het samenwerkingsverband hanteert m.b.t. versnellen de volgende uitgangspunten:

- Versnellen is nooit de enige oplossing en vervangt niet de didactische interventies die in de basisondersteuning gerealiseerd worden, zoals een gedifferentieerd aanbod, compacten van de reguliere lesstof op meerdere gebieden en een passend verdiepings- of verbredingsaanbod.
- Wanneer versnellen wordt overwogen, wordt altijd gekeken naar alle ontwikkelingsgebieden van de leerling: cognitief, sociaal, emotioneel en fysiek. Een hulpmiddel, waarmee betrokkenen een goed geïnformeerd en weloverwogen besluit kunnen nemen, is (de digitale versie van) de Versnellingswijzer (2014)³.

Een aandachtspunt voor de samenwerkingsverbanden PO en VO is dat voor jonge, versnelde leerlingen samenwerking nodig is om een goede aansluiting van PO naar VO te borgen!

Uitwerking

Bovenstaande uiteenzetting biedt een perspectief voor de ontwikkelrichting waar scholen, besturen, gemeenten en het samenwerkingsverband naartoe werken m.b.t. passend onderwijs, ook voor begaafde leerlingen. De ambitie is om dit aan te laten sluiten op de definitie van de basisondersteuning en om de besturen te ondersteunen bij (school)ontwikkelingen die bijdragen aan het realiseren van het autonome en aanvullende deel van de basisondersteuning.

Rijk onderwijs voor alle leerlingen wordt daarmee verder gestimuleerd. Tegelijkertijd komt dit de samenwerking op complexe vraagstukken op andere thema's ook ten goede. De ontwikkelingen die nodig zijn om passend onderwijs te kunnen realiseren voor leerlingen waarbij (vermoedelijke) begaafdheid een rol speelt, dragen bij aan wat nodig is voor een bredere doelgroep.

---

³ Bron: Verlinden, J., Oostindie, B., Bouwman, N., Ottink, M., & Hoogeveen, L. (2014). *Versnellen zonder Drempels*. Den Haag: School aan Zet. Zie <https://talentstimuleren.nl/onderwijs/primair-onderwijs/hulpmiddel/3613-versnellen-zonder-drempel>; De Digitale Versnellingswijzer vind je o.a. via de website van De IJsselgroep: <https://www.ijsselgroep-ed.nl/thema-s/kracht-in-de-klas/talent-en-hoogbegaafdheid/digitale-versnellingswijzer>